

Карабьова О.В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Донбаський державний педагогічний університет*

ГЕНДЕРНИЙ ТИП КОНФЛІКТУ В ОПОВІДАННІ ІРИНИ ВІЛЬДЕ «СТОЛІВНИКІВ НЕ БУДЕ»

Конфлікт у сюжетології завжди посідає чільне місце, оскільки виконує функцію рушія дії (внутрішньої чи зовнішньої). Сферою нашого зацікавлення є не традиційна сюжетна конфліктологія, а її різновид – гендерний конфлікт, адже саме він домінує в сюжетній моделі малої прози Ірини Вільде.

Особливості гендерного конфлікту охарактеризовані у статті Вал. Лукова, В. Кирилліної «Гендерний конфлікт: система понять». Автори пишуть: «Саме у конфлікті виявляється конкретний соціокультурний спосіб вираження гендерних суперечностей сучасного світу... він є предметним полем соціально-філософських роздумів» [2, с. 89]. Простежуючи взаємозв'язок жіночого та чоловічого начал, вони підкреслили, що на вітальному рівні може проявлятися збій симетрії: «За Жіночим началом природа закріпила функцію збереження, стійкості, пасивності, а за Чоловічим – руйнування, експериментування, активності. Таке природне розмежування необхідне для продовження роду, є також більш глибокою онтологічною основою гендерного конфлікту та його принципової невирішеності у логіко-філософському плані» [2, с. 89]. На цьому базується уявлення про різницю між жіночим та чоловічим вже не у біологічному, а у соціокультурному плані як між репресивною та нерепресивною культурами. Проте самі атрибути маскулінного і фемінного не варто розглядати лише в аспекті розщеплення на протилежності: «У дійсності вони не тільки переплітаються, але нерідко асоціюються з представниками протилежної статі або взагалі не пов'язуються із статевими відмінностями» [2, с. 90]. Автори статті наголошують, що конфлікт не завжди має гендерну атрибуцію, а гендер не завжди проявляється як конфлікт. Вони вдаються до літературного прикладу: «Події на зразок аристофанівського «Бунту жінок» в історії дуже рідкісні і не мають істотного впливу на соціокультурний розвиток. Навпаки, щоденна гендерна взаємодія без видимих спалахів суперечностей,

але конфліктна за своєю суттю, стає важливим фактором соціокультурних змін» [2, с. 91].

Саме таку конфліктну за своєю суттю повсякденну взаємодію розкриває жіноча література, показує її очима жінок, тоді як письменників-чоловіків частіше цікавили саме «видимі сплески та протиріччя». Але, якщо теоретично це почали усвідомлювати лише останнім часом, то в художньому пізнанні, насамперед у літературі, гендерні конфлікти давно стали «предметним полем». Сучасне поняття «гендерний конфлікт» ретроспективно поширюється і на літературу попередніх епох, бо вона, за рідкісними винятками, завжди говорить про взаємини статей, що визначаються історичною епохою.

Українське літературознавство радянського періоду вбачало у творчості Ірини Вільде переважно конфлікт соціального плану, але її особистий людський (жіночий) досвід, детермінований емансипаційним рухом жінок у Західній Україні і прихильністю до творчості і особистості О. Кобилянської сприяв утворенню нового типу конфлікту в її прозі – гендерного. Продовжуючи традиції О. Кобилянської, письменниця добре розумілася на особливостях гендерного художнього конфлікту, його перетворюючому потенціалі.

Конфлікт внаслідок кризи доростання – інтелектуального, емоційного – представлений у малій прозі Ірини Вільде. Розглянемо більш докладно цей тип гендерного конфлікту. Зокрема, конфлікт внаслідок емоційного зростання простежується в оповіданні «Столівників не буде» (1968 р.). Героїня твору – Олена Річинська, вдова отця Аркадія Річинського, початок історії життя якої читаємо в оповіданні «Отець Аркадій» (1953 р.). Якщо у творі «Отець Аркадій» Олена поставала як маргінальна особа оповіді, від неї не залежало нічого в родині, то у творі «Столівників не буде» ми бачимо її як впевнену у собі жінку, здатну на доленосний вибір. Олена Річинська настільки зміцніла духовно та емоційно, що більше не потребує оглядатися на чийсь судження. Емоційно-духовне переродження Олени у творі «Столівників не буде» настільки глобальне, що її не можна навіть порівнювати з Оленою із «Отця Аркадія».

Вона більше не потребує нічиєї поради чи дорадчої думки, самодостатня та впевнена у вірності власного вибору, Олена постає міцною цілеспрямованою мудрою жінкою. Залицяння Василя

Лукаша вона сприймає з гідністю людини, яка не потребує жодного зовнішнього втручання, яка ніколи не піде ні на які компроміси з долею, яка більше не «виживає», а – живе. Незважаючи на скромність її матеріальних статків, Олена Річинська, власне, «виживала», коли була заміжньою, певним доданком до чоловіка, без права голосу та судження. Після його смерті вона змінюється навіть зовнішньо, всі оточуючі визнають, що вона має кращий вигляд, навіть помолоділа. Але причина тут внутрішня – у переродженні її як особистості. Олена позбувається комплексу кастрованості (жінка – то є кастрований чоловік, тобто другорядний), позбувається чоловічої залежності, набуває права вибору, цінності власної думки.

Чоловіки з нею говорять вже інакше, шануючи в ній цю повсталу мудру жінку. Василь Лукаш не наважується відверто посвататись до Олени, довго розповідає їй речі, від яких їй стає сумно та нецікаво. У сцені діалогів Олени з чоловіками виразно проглядає її переважання над ними, її емоційна й вольова домінанта. Самі чоловіки визнають її переваги, Орест Левицький говорить про те, що вона ніколи б не була з ним щасливою, визнаючи власну невідповідність її високому гордому образу. Лейтмотив першого кохання у творі пов'язаний з образом Ореста Левицького, який закріпився у свідомості Олени як надзвичайна емоційна ілюзія недосяжного щастя. Ще в оповіданні «Отець Аркадій» цей лейтмотив був присутній та виринав у ті моменти, коли родинне життя Олени перебувало у стадії кризи, її жіночий розпач тягнувся до чогось прекрасного, якого так мало було у її сімейному житті. Ідеалізований образ Ореста Левицького виринає у творі «Столівників не буде» вдвічі частіше, але вже з іншим підтекстом: своєрідний звіт-сповідь перед уявним образом померлого Аркадія перетинається спогадами про Ореста як своєрідне випробування долі. Внутрішній конфлікт полягає у тому, що Олена намагається відповісти собі на запитання, якою б була її доля, коли б вона одружилася не з Аркадієм, а з Орестом. Маючи у серці протягом всього життя жаль за нездійсненим шлюбом із Орестом Левицьким, Олена Річинська, вже будучи зрілою жінкою, продовжує вирішувати для себе це питання, але вже не як питання вибору долі, а як суто емоційне зіставлення, шукаючи мотивацій своїй самотності.

Фактично, конфлікт у творі «Столівників не буде» є внутрішнім, емоційним. Із маргінальної особи, яка кроку боялася ступити без

чоловічого дозволу та благословення, Олена dorостає до самодостаньої мудрої особистості, здатної осмислювати життя та приймати правильні рішення в ньому. Проаналізувавши власне тремтіння перед світлим образом юності – Орестом Левицьким – врешті, зустрівши його вже підстаркуватого з вудками, слухаючи його розповідь про сімейне життя, про узаконену нещирість у ньому, Олена розуміє, що в молодості зробила єдино правильний вибір для себе, одружившись з Аркадієм. Осмислюючи та емоційно переживаючи власний життєвий шлях, вона усвідомлює, що не припустилася помилок, гордо йде дорогою життя.

Врешті, Олена визнає, що основою її життя було і є материнство, ті п'ятеро дочок, яких вона народила, є її найбільшим досягненням. «А тебе, Аркадію, я ще раз обдурила. Моє призначення – не подружня постіль, а материнство. Щоб ти знав, хоч ледве чи там пригодиться тобі це знання, що жінка, маю на увазі нормальна жінка, ставши раз матір'ю, вже не може нею не бути. Навіть коли її єдина дитина померла, а вона сама не мала надії народити другу» [1, с. 37]. Материнство – найбільша емоція жінки. Все інше протистоїть цій емоції. Олена певна свого призначення тому, що її материнська доля склалась щасливо. Їй легко вирішувати будь-які внутрішні конфлікти, оскільки емоційно збалансована, впевнена у власному майбутньому жінка не потерпає від вагань та ситуації вибору, вона знає наперед все, що їй необхідно в житті.

Список використаних джерел:

1. Вільде Ірина. Кроки часу. Оповідання, нариси [Текст] / Ірина Вільде. – Львів: Каменярь, 1979. – 206 с.
2. Луков В.А., Кириллина В.Н. Гендерный конфликт: система понятий // Гуманитарные науки: теория и методология / В.А. Луков, В.Н. Кириллина. – 2005. – № 1. – С. 82-106.